

גליון תתפד + ערש"ק פרשת מטות- מסעי

לקראת שבוע

עיונים וביאורים בפרשת השבוע

גדר טבילת כלים – "להכשירן מן האיסור"

"גורל" – בתורה ובארץ ישראל

פלוגת הרמב"ם והראב"ד גבי או"ת בבית שני

כיצד להיפטר מ"כף הקלע"

מכון אור החסידות	Or Hachasidus
סניף ארץ הקודש	Head Office
ת.ד. 2033	1469 President St. #BSMT
כפר חב"ד 6084000	Brooklyn, NY 11213
03-738-3734	United States
Likras@likras.org	(718) 534-8673

צוות העריכה וההגהה: הרב לוי יצחק ברוק, הרב משה גורארי, הרב צבי הירש זלמונב, הרב שלום חריטונוב, הרב מנחם טייטלבוים, הרב אברהם מן, הרב יצחק נוב, הרב מנחם מענדל רייצס, הרב אליהו שוויכה

עליהם יחיו, הגנה מחוייבים המה לייחד לבם ודעתם לקרב את לבם של אחב"י יחיו יושבי מקום מגורם להאירם ולהעירם בהחזקת התורה, וברית כרותה לעבודה ותעמולה שאינה חוזרת ריקם ח"ו, אלא אדרבה חברא חברי' אית לי' ומאיר אור כי טוב על כל הסביבה.

(אגרות קודש ח"י עמ' שצו ואילך)

גודל התועלת לטהרת הנפש

תלא כל עט סופר לספר את גודל הנחת רוח למעלה מחזרת המשניות בעל פה בכלל ובשעת ההילוך ברחובות, נסיעות בדרכים ושיבה בחנויות ובבתי המסחר בפרט, וגודל התועלת מזה לטהרת הנפש - מאבק ועפר שנדבק בה מדבורים ומשמיעת דברים בטלים שצריכים לנקותם בכף הקלע - ועילוי' להרבות להשפיע שפע ברכה בכחותי' בשכל ומדות ובלבושי' במחשבה דבור ומעשה.

(אגרות קודש ח"ח עמ' תרטו)

אותיות התורה מצילות

על מחשבות ודיבורים לא טובים מענישים את האדם, והם נרשמים לחובתו, כך שמלבד זאת שלאחר פטירתו מענישים אותו ב'חיבוט הקבר' ו'כף הקלע'.

- 'חיבוט הקבר' הוא עונש לגוף, ו'כף הקלע' הוא עונש לנפש. ענינו של כף הקלע הוא שמשליכים את הנפש ממקום [רוחני] אחד לשני, והכוונה בכך היא כדי להוציא מהנפש את המילים של הדברים בטלים שהאדם דיבר. כמו, למשל, בגד המלא בכתמים ואבק שלפני כיבוס הכתמים במים קרים או חמים מנערים ממנו את האבק. כן הוא גם לפני שמענישים בגיהנום, של שלג או של אש, בא עונש חיבוט הקבר -

והעצה להפטר מעונש זה היא לומר אותיות התורה...

(תרגום מספר המאמרים אידיש עמ' 90 - ספר המאמרים אידיש המתורגם עמ' 138)

על האדם להרבות באמירת אותיות התורה (לומר תהילים, לשנן משניות) - מתי והיכן שיכול, בכדי לחזק את קיום העולם, בכדי להציל את עצמו מחיבוט הקבר וכף־הקלע, ולזכות לכל הגילויים הנעלים ביותר.

(היום יום ה' שבט)

השיעור להפטר מ'חיבוט הקבר' (= עונשים הניתנים לאחר המות על חטאים מסויימים) הוא, שחלק ששי מהמעט-לעת יאמר אותיות התורה, תהילים כו'. לזכות לזיכוכ הנפש, להפטר מ'כף הקלע' הוא, ע"י חזרה כל היום, כמה שיש ביכולתו, משניות תניא תהלים, בעל פה.

(היום יום ז' טבת)

פתח דבר

בעזה"ת.

לקראת שבת קודש פרשת מטות-מסעי, הננו מתכבדים להגיש לקהל שוחרי התורה ולומדי', את קונטרס 'לקראת שבת' (גליון תתפד), והוא אוצר בלום בעניני הפרשה מתוך רבבות חידושים וביאורים שבתורת נשיא ישראל ומנהיגו, כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע.

וזאת למודעי, שבדרך כלל לא הובאו הביאורים כאופן אמירתם, ואף עובדו מחדש ונערכו ע"י חברי המערכת, ולפעמים בעת העיבוד הושמט ריבוי השקו"ט פרטי הענינים והרחבתם עם המקורות כפי שהם מופיעים במקורם [ובפרט, במדור "חידושי סוגיות", שמופיעים כאן רק עיקרי הדברים], ויש להיפך, אשר הביאורים נאמרו בקיצור וכאן הורחבו ונתבארו יותר על המבואר במקומות אחרים בתורת רבינו. ופשוט שמעומק המושג וקוצר דעת העורכים יתכן שימצאו טעויות וכו"ב, והם על אחריות המערכת בלבד, ושגיאות מי יבין.

ועל כן פשוט שמי שבידו הערה או שמתקשה בהבנת הביאורים, מוטב שיעיין במקורי הדברים (כפי שנסמנו בתוכן הענינים), וימצא טוב, ויוכל לעמוד בעצמו על אמיתת הדברים.

◇ ◇ ◇

ויה"ר שנוכה לקיום היעוד "כי מלאה הארץ דעה את ה'", ונזכה לשמוע תורה חדשה, תורה חדשה מאתי תצא, במהרה בימינו ותיכף ומיד ממש.

בברכת שכתא טבא

מכון אור החפידות

תוכן ענינים

ב **מקרא אני דודש**.....

מנלן שהיו ישראל יכולים להתגבר על "כל המונות שבעולם"?

מהו החילוק בין עצת בלעם ל"דבר בלעם"? / איזה כח רוחני הי' ל"שש מאות רכב בחור" של המצריים? / ביאור דברי רש"י בפירוש דברי בלעם ועצתו להחטיא את ישראל

(ע"פ לקיטי שיחות ח"ח עמ' 357 ואילך)

ה. **פנינים** ☺ עיונים וביאורים קצרים

גדר טבילת כלים – "להכשירן מן האיסור" (ע"פ לקיטי שיחות ח"ח עמ' 367 ואילך)

"כאן ישנונו, כאן הוקרנו, כאן חששת את ראשך" – בנמשל (ע"פ לקיטי שיחות ח"ח עמ' 391)

ו. **יינה של תודה**.....

הגורל בתורה ובארץ ישראל

מדוע נחלקה הארץ גם על פי היגיון וגם בגורל? / התורה היא ירושתו של יהודי, קניינו או מתנה הניתנת לו? / מדוע הי' משה רבינו שוכח את תלמודו עד שנתן לו השי"ת מתנה? / ואיך מקבלים את הדרגה הנעלית ביותר בתורה? / שלוש דרגות בשייכות התורה לבני ישראל

(ע"פ לקיטי שיחות ח"ג עמ' 114 ואילך)

ז. **פנינים** ☺ דרוש ואגדה

מדוע נזכרו פרטי מיתת אהרן דוקא בפרשת מסעי? (ע"פ לקיטי שיחות ח"ח עמ' 197 ואילך)

מה לכהן הגדול ולרוצח בשגגה? (ע"פ לקיטי שיחות ח"ג עמ' 211)

ח. **חידושי סוגיות**

פלוגתת הרמב"ם והראב"ד גבי או"ת בבית שני

יבאר יסודות פלוגתת הרמב"ם ודעימי' עם רש"י והראב"ד ודעימי' אם נחסרו לגמרי בבית שני או שרק לא היו נשאלין בהם, ויסיק דרש"י והרמב"ם אזלי בזה לשיטתייהו בכ"מ (ע"פ הלכות בית הבחירה לרמב"ם עם חידושים וביאורים סי' יב)

ט. **תורת חיים**

לימודי קודש לתלמידים

י. **דרכי החסידות**.....

כיצד להיפטר מ"כף הקלע"

המדרש מודפס
לעילוי נשמת
האיש החשוב מרת
רוחמה חי' פומא ע"ה
בת יבלחמ"א ר' חוב
ביטריצקין
ולובת משפחה שהיו

מגן שהיו ישראל יכולים להתגבר על "כל המונות שבעולם"?

מהו החילוק בין עצת בלעם ל"דבר בלעם"? / איזה כח רוחני הי' ל"שש מאות רכב בחור" של המצריים? / ביאור דברי רש"י בפירוש דברי בלעם ועצתו להחטיא את ישראל

"ויקצוף משה על פקודי החיל, שרי האלפים ושרי המאות הבאים מצבא המלחמה. ויאמר אליהם משה, החייתם כל נקבה. הן הנה היו לבני ישראל בדבר בלעם, למסר מעל בה' על דבר פעור, ותהי המגפה בעדת ה'" (פרשתנו לא, יד-טז). ומפרש רש"י:

"בדבר בלעם - אמר להם: אפילו אתם מכניסים כל המונות שבעולם אין אתם יכולים להם, שמה מרובים אתם מן המצרים שהיו 'שש מאות רכב בחור'; בואו ואשיאכם עצה, אלקיהם של ישראל שונא זמה הוא וכו', כדאיתא בחלק ובספרי".

והנה, זה שבלעם יעץ עצה זו להחטיא את ישראל - הביא רש"י כבר לעיל בפרשת בלק (כד, יד), על מה שנאמר שם "ועתה הנני הולך לעמי, לכה איעצך וגו'", וז"ל: "לכה איעצך - מה לך לעשות. ומה היא העצה, אלקיהם של אלו שונא זמה הוא וכו', כדאיתא בחלק. תדע שבלעם השיא עצה זו להכשילם בזמה, שהרי נאמר 'הן הנה היו לבני ישראל בדבר בלעם'".

אמנם שם ביאר רש"י רק את עצם העצה למעשה - "להכשילם בזמה", ואילו כאן הוסיף וביאר שהי' דיבור מיוחד של בלעם כהקדמה לעצה זו: "אפילו אתם מכניסים כל המונות שבעולם אין אתם יכולים להם וכו'".

ויש לפרש החילוק בפשטות, שבפרשת בלק נאמר "לכה איעצך", ולכן רש"י מפרש שם "מה היא העצה";

אמנם כאן נאמר "בדבר בלעם", ומזה למד רש"י להוסיף - שביחד עם העצה נאמר גם דיבור מיוחד של בלעם.

והטעם שנתפרש "דבר בלעם" דוקא כאן, הוא מפני שדיבור זה של בלעם שייך במיוחד לטענת משה המסופרת כאן - על זה שאנשי המלחמה לא הרגו את בנות מדין:

המדרש מודפס
לעילוי נשמת
הרה"ח ר' שלמה
בן ר' יעקב ע"ה
יאנג
נלב"ע כ"ו תשרי ה'תשפ"א
תנצב"ה

כיצד להיפטר מ"כף הקלע"

גודל הנחת רוח למעלה מחזרת המשניות בעל פה בכלל וכשעת ההילוך ברחובות, נסיעות ברכים ושיבה בחנויות ובכתי המסחר בפרט, וגודל התועלת מזה לטהרת הנפש

כיבוס האותיות של המחשבות הזרות

...בכל מילה והגה אשר האדם מדבר מענינים טובים זה מכבס את האותיות של המחשבות והדיבורים לא טובים, אשר האדם מהרהר או ח"ו מדבר במשך כל ימי חייו.

וביאור דבר זה הוא נודע כי בצאת הנפש מן הגוף הנה עוד טרם ישפט במשפט העונשים המגיע לו כפי עניניו ישנו העונש הכללי ר"ל דכף הכלע, וענינו הוא להוציא את האותיות של הדיבור והמחשבה דחיזו דהאי עלמא הלא טובים.

והמשל בזה בגד שנתלכלך וצריכים לכבסו, הנה טרם שמכבסים אותו הנה מנערים אותו ("מיא טרייטלט עם אויס") מן האבק שהתקבץ בו במשך הזמן, ואח"כ מכבסים אותו.

וכן הוא בענין כף הקלע ר"ל שזהו מה שמנערים את הנפש להוציא ממנו האותיות של מחשבה ודיבור של גאוה (איזה שתהי' גם הנראה בעיני בשר שהיא מותרת) אבק דאבק של לה"ר וכו'.

ועל ידי ריבוי אותיות הכתב, הדיבור והמחשבה בעניני החזקת תורה הרבצת תורה וקיום המצות ואמרה חסידית לטהרת וחמימה ("א חסידישען ווארעמען ברען ווארט"), מכבסים את האותיות של המחשבות זרות, ודבר זה הוא עבודה בפועל והעושה כן, הנה שכרו שמתפלל בטוב, וכידוע בענין וצדקה תרומם כו' שנעשים מוחו ולבו זכים אלף פעמים ככה והוא ענין עבודה ועבודה היא מאור.

האור והמאור הלזה מעוררים הם את נקודת לב ישראל.

כל אחד מאנ"ש שי' לא מבעי שומרי משמרת הקדש, עמודי בית ישראל, הרבנים, השובי"ם, המלמדים, כ"א גם כל איש פרטי בלומדי תורה בכלל ואנ"ש התמימים בפרט, ד'

לימודי קודש לתלמידים

יסודות חזקים לנוער

...דבר המשנה 'אל תאמין בעצמך' פשוט הוא שתקפו הוא גם בימינו אלה, ובפרט בהנוגע להנוער שעדיין לא יצא מחוץ לדי' אמות של בית הוריו או מחוץ לדי' אמות של תורה ותפלה, שאי אפשר שיוכל לשער מראש תוקף הנסיון כלפיו יעמוד אחרי איזה שנים ולהחליט אם כבר מחוסן הוא ככל המצטרך להתגבר על כל העלמות והסתרים.

ישנם מקשים על הנ"ל שהשנים בישיבה מאחרות את התחלת ההסתדרות בפרנסה לעצמו, אבל סוף סוף הקב"ה הוא הזן ומפרנס לכל, ולא על הלחם לבדו יחי' האדם וצריך הוא בזמן המתאים לבסס את עמדתו הרוחנית השלום הנפשי שלו, ושיהיו מיוסדים ככל הצורך וכשהיסוד חזק ואיתן אפשר ליהנות מהבנין שעל יסוד זה ולשפרו ולשכללו, משא"כ כאשר היסוד רעוע הוא וכו'.

ויהי רצון אשר יחליט בטוב לפניו באמת, זאת אומרת להקדיש איזה שנים ללימודי קדש ובאירה ובסביבה קדושה, ואז יצליח בעתיד וגם בגשמיות.

(אגרות קודש ח"ח עמ' כח)

להוסיף בלימודי קודש בגיל הצעיר

מאשר הנני בזה קבלת מכתבו... וכשאהי' על הציון הקדוש של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ ז"ע, אזכיר את ילדיו שי' לגידול קל, ושהוא וזוגתו שיחיו יקבלו מכולם רוב נחת חסידותי.

ומהנכון הי' שימעטו עכ"פ ולא ילעיטום בלימודי חול עד גיל ידוע, ה"רחוב" עוד "ידאג" לכך [בהמשך] ("דאס וועט שוין די גאס פארזארגען"), ולהוסיף בלימודי קדש, וידוע מאמר רז"ל על הפסוק אמלאה חרבה לא נתמלאה צור כו' שבדרך ממילא יתוסף ג"כ בבריאותם בגשמיות כי ישראל גוי אחד בארץ ולכן צריכה להיות ג"כ אחדות שלימה בין הגוף והנשמה, וכשנתוסף בנשמה בדרך ממילא נתוסף בגוף.

בברכת הצלחה בהשפעתו על הצבור לקרבם לרוח ישראל סבא שבדרך ממילא ישפיע זה תוספת ברכה והצלחה גם בעניני' הפרטיים.

(אגרות קודש ח"ח עמ' כד)

גודל הזכות מדי יום ביומו

נעם לי לקבל מכתבו מבשר טוב וברכה, אשר סידרו את בנם... שי' שילמוד לימודי קדש כל היום כולו, ולקח חלק בסידור מחלקה בזה, שבמילא נעשה זה גם כן ענין דזכות הרבים, שע"ז כבר פסקו רז"ל שזכות הרבים תלוי בו, ועיין באגה"ק (סי' כ"א) של רבנו הזקן בעל התניא (פוסק בנסתר דתורה) והשו"ע (פוסק בנגלה דתורה) אשר ענין העקדה עצמה אינה נחשבת כ"כ לגבי הענין שאברהם אבינו עשה זאת בזריזות נפלאה להראות שמחתו וחפצו למלאות רצון קונו ולעשות נחת רוח ליוצרו, עיי"ש, ומובטח הקב"ה לקיים הבטחתו בתורתנו תורת חיים, אשר הנהגה כזו הרי ככתוב באגה"ק שם מגינה ומצילה בפירותי' בעולם הזה כו'.

והרי גם בענין הנ"ל נעשה הדבר פעמים רבות, כי בכל יום ויום שילמוד בנם שי' לימודי קדש באותן השעות שהי' עלול ללימודים אחרים, הרי נעשה הדבר עוד הפעם, שבמילא גם על זה חל הלימוד דתוספת ברכה הבאה לפי רוב המעשה, והשם יתברך יעזור, לכם שניכם, האב והאם, למלא משאלות לבבכם בקרוב ולבשר טובות תמיד כל הימים.

...מובן מעצמו שברשותו להראות מכתבי זה, או למסור תוכנו, לכל אלו [ההורים והתלמידים] שכבר עשו כמוהו, ועאכו"כ לאלו שעדיין לא בחרו בטוב האמיתי, ובמילא לא בא אצלם הנ"ל בפועל, והרי חזקה לתעמולה שאינה חוזרת ריקם, ובפרט כשיוסיף בזה דברים היוצאים מן הלב - שנכנסים אל הלב. והשי"ת יצליחו להיות שליח טוב גם בענין נעלה זה.

(אגרות קודש ח"י עמ' כג-ד)

לקראת שבת

ה

משה טען, שבנות מדין הן העיקר במלחמה זו, והיינו, שלא זו בלבד שבעבר הן הכשילו את בני ישראל וגרמו למגפה, אלא שהן הן אלו שנלחמות בפועל את מלחמת מדין כנגד ישראל - ואיך יתכן אפוא שאנשי החיל משאירים אותן בחיים?!

ועל זה הביא משה את "דבר בלעם" - שאמר לשונאי ישראל שאין אפשרות להכריע את ישראל במלחמה גשמית (כי "אפילו אתם מכניסים כל המונות שבעולם אין אתם יכולים להם"), והדרך היחידה היא על ידי מצב של "זמה" ח"ו. ונמצא, שעיקר המלחמה מצד מדין כנגד ישראל הוא בענין זה של בנות מדין, ולכן אין מקום שהיוצאים לצבא המלחמה ישאירו בנות אלו בחיים.

ב. והנה, כד דייקת ב"דבר בלעם" (כפי שמביאו רש"י), אינו מבואר כל צרכו:

בלעם אומר, "אפילו אתם מכניסים כל המונות שבעולם - אין אתם יכולים להם", ומביא ראי' מזה שישראל התגברו על מצרים - "שמא מרובים אתם מן המצרים שהיו שש מאות רכב בחור";

וראיה זו תמוהה היא (וכן הקשה בספרי דבי רב על הספרי כאן. וראה באר בשדה על רש"י):

כיצד מזה שישראל נצחו את מצרים - מוכח שיוכלו לעמוד נגד "כ"ף המונות שבעולם"?! הרי מצרים היא בסך הכל אומה אחת!

יתירה מזו: מצינו לעיל בפרשת שלח (יד, טו-טז ובפרש"י שם), שמשה אמר לקב"ה שאם בני ישראל לא יכנסו לארץ ישראל - יטענו הגויים ש"אינו דומה פרעה לשלשים ואחד מלכים", ויאמרו שזה שיצאו בני ישראל ממצרים אינו מוכיח שבכוחם להתגבר גם על יושבי ארץ כנען (שהם חזקים יותר מפרעה);

ואם אין מפרעה ראי' על "שלשים ואחד מלכים" שבארץ כנען, על אחת כמה וכמה ביחס ל"כ"ף המונות שבעולם"!

ג. ונראה לבאר, שבאמת לא הוצרך בלעם להביא ראי' על גבורתם של ישראל ביחס לאומות ("אפילו אתם מכניסים כל המונות שבעולם אין אתם יכולים להם") - שהרי דבר זה הי' אז גלוי לעיני כ"ף:

הכל ראו כיצד ישראל מתגברים באופן נפלא על פיהון ועוג, שנחשבו המלכים החזקים ביותר ש"אין כל אדם יכול לכובשם", ומלכי כנען סמכו על גבורתם העצומה והעלו להם מס כדי שישמרו עליהם (ראה פרש"י חוקת כא, כג. בלק כב, ה); ובכן, מי פתי לחשוב שהוא חזק יותר מסיחון ועוג?!

ולכן לא הוצרך בלעם להביא ראי' כלל על כוחם הגדול של ישראל; ומה שהמשיך והביא שישראל גברו על המצריים - "שמא מרובים אתם מן המצרים שהיו שש מאות רכב בחור" - בהכרח לפרשו בדרך מחודשת (כדלקמן).

ובאמת, מגוף דברי רש"י מוכח שאין לתפוס דבר זה כמשמעותו השטחית, שנתכוון בלעם להביא ראי' מזה שהצליחו ישראל להתגבר על הריבוי כפשוטו של חיל מצרים -

שהרי רש"י מזכיר רק "שש מאות רכב", שאינו מספר רב במיוחד.

[לכאורה אפשר לומר, שבוה שרש"י מזכיר "שש מאות רכב" אין כוונתו למספר זה כש"עצמו, אלא שמכיון שה"שש מאות" היו "רכב בחור" בלבד, מובן מזה הריבוי המופלג של כ"ח חיל ורכב מצרים (וכפי שמוכח מזה שישאל נתפחדו ונבהלו לנוכח המצריים הרודפים אחריהם – "וייראו מאוד" (בשלה יד, ט); והרי עם ישראל היו אז "שש מאות אלף רגלי הגברים" בלבד (בא יב, לו-לח), ועוד נשים וטף ו"ערב רב" וכו', ובוודאי לא היו נבהלים ממספר קטן).

אבל מלשון רש"י לא משמע שלזה כוונתו, שאם כן ה' מעתיק את המשך הפסוק (בשלה יד, ט): "(שש מאות רכב בחור) וכ"ח רכב מצרים וש"ישים על כו"ו", או לפחות רומז להמשך הפסוק על ידי הוספת "וגומר"; אמנם רש"י כתב "שהיו שש מאות רכב בחור" – ומשמע שנתכוון לאלו בלבד].

ד. והביאור בזה:

בזה שהביא בלעם את "שש מאות רכב בחור", התכוון לשלול מחשבה שאפשר להתגבר על ישראל על ידי כוחות רוחניים.

והיינו, שגבורה גשמית בוודאי לא תועיל כנגד ישראל, שהרי הצליחו ישראל להתגבר אפילו על כוחם העצום של סיוחן ועוג; אך עדיין ה' מקום לומר שאפשר לנצח את ישראל במלחמה רוחנית, וכשם שחשבו בתחילה להשתמש בכוחו הרוחני של בלעם בהיותו נביא ו"וידוע דעת עליון" וכו' – הרי ה' אפשר לחשוב (שאם כי בלעם עצמו לא הצליח, אבל) אולי ימצאו אנשים עם כח רוחני גדול יותר שיצליח להתגבר על כחם של ישראל.

ואת זה שלל בלעם באומר – "שמא מרובים אתם מן המצרים שהיו שש מאות רכב בחור": אין כוונתו בזה להריבוי וגבורה של חיל מצרים מבחינה גשמית, אלא לגדולתם הרוחנית – וכמו שמפרש רש"י בפרשת בשלח (על הפסוק. וראה גם פרש"י וארא ט, ט) שהבהמות הללו היו שייכים לאותם כשרים שבמצריים, שהיו מ"הירא את דבר ה'", אלו שצייתו לאזהרת משה והכניסו את מקניהם אל הבתים בשעת מכת דבר ומכת ברד;

ואף על פי כן, לא הועילה להם יראת שמים זו להתגבר על ישראל וטבעו בים סוף כמו שאר המצריים. ומזה מובן, שאין טעם לחפש איש בעל מעלה רוחנית כדי לנצח את ישראל, כי בענין זה אין הם "מרובים מן המצרים".

וזהו שסיים בלעם שאין ברירה אחרת, אלא "בואו ואשיאכם עצה" – ויש לפרש הדיוק בלשון "בואו", שכוונתו שיתקרבו אליו כדי שיוכל לומר להם את עצתו בדרך סוד; והכוונה בזה היא להמבואר בדברי חז"ל (שאליהם מציין רש"י כאן בסיום הדיבור – סנהדרין קו, א), שכדי להכשיל את ישראל בפועל נקטו בנות מדין בדרך של ערמוניות ותחבולות כו', ולכן אמר בלעם עצתו בחשאי, כדי שלא ישמעו מזה ישראל ואז ידעו להיזהר ולהישמר כו', ודו"ק.

ומקשה הש"ס מנא ל'; וכל זה היינו לשיטת רש"י דא"ת הוא דבר נפרד מגוף החושן.

מש"א"ב להרמב"ם ותוס' שהא"ת הם הם אבני החשן הרי צריך לומר פשיטא שמעכבים (גם) בימי המילואים. ומעתה י"ל דאכן המאירי שפי' ביומא שם שהכוונה היא ל"לבישת מכנסיים ועשירית האיפה" (ולא רצה לפרש כרש"י דהיינו נתינת א"ת) הוא משום דאזיל לשיטתו בפירושו שכ' להדיא כשיטת תוס' והרמב"ם, וז"ל ביומא עא ע"ב: "וזהו שבבית שני אעפ"י שעשו בו א"ת להשלים מנין הבגדים. . . מ"מ לא היו נשאלין בהם מפני שלא היתה בהם רוח הקדש". ועיי"ע בתוס' הרא"ש שם בשם ר"ת ובתוס' רי"ד מהדו"ק בשם רבינו ברוך, דיש לפרש קושיית הש"ס במילואים – לענין פרישת שבעה (ולא לענין נתינת א"ת כרש"י).

וי"ף עוד, דרש"י והרמב"ם אזלי לשיטתם גם בפ"י דברי הש"ס יומא עג ע"א גבי אופן השאלה בא"ת, דאמרין "פניו (של הכה"ג הנשאל) כלפי שכינה", ופירש רש"י "כלפי א"ת ושם המפורש שבתוך החשן". והוא דוקא לדידי' דיתכן לקרוא הא"ת בשם שכינה כי הוא השם המפורש. אולם הרמב"ם פירש בהל' כלי המקדש פ"י הי"א מפרש ד"פניו כלפי שכינה" היינו "ופניו לפני הארון", והוא לשיטת דא"ת לאו היינו שם המפורש אלא רק אבני החושן וליכא למימר דנק' בשם "שכינה". ומה יומתק לפ"ז מה שגם המאירי (דאזיל גבי א"ת בשיטת הרמב"ם, כנ"ל) אף הוא פירש התם ד"כלפי שכינה" היינו הארון, כדעת הרמב"ם.

דא"ת אינם מכלל החושן, כי לאחרי ביאור כל פרטי ואופני עשיית החושן מסיים הכתוב "ונשא אהרן גו' בחושן המשפט על לבו גו'", דמשמע שנסתיים כל ענין החושן, ולאח"ז מוסיף הכתוב בתור ענין חדש בפ"ע "ונתת אל חושן המשפט את האורים ואת התומים גו'" (ועיי' בזה ברמב"ן עה"ת). וכן מורה פשטות הלשון "ונתת אל חושן המשפט את האורים ואת התומים", מכלל ד"חושן המשפט" כבר ישנו, ונתנים בו דבר נוסף.

פירו'ש דאמנם ענין ה"משפט" שבחושן (הנקרא בשמו "חושן המשפט") נשלם ע"י נתינת הא"ת (הכתב) בו (כנ"ל בשיטת רש"י), אבל ענין ה"משפט" שנקרא על החושן הוא דבר נוסף על עצם החושן מצ"ע, וגוף בגד החושן שלם גם בלא א"ת. ואזיל לשיטת' בפירושו עה"ת תרומה כח, ד דענין בגד החושן הוא "תכשיט כנגד הלב", הרי דה"משפט" שבו הוא לא עצם ענינו. ועיי"ע בכ"ז לקו"ש ח"א תצוה ב, ואכ"מ.

מש"א"ב ר"א בן הרמב"ם על התורה שם כבר כתב על החושן "ואמר אבי אבא שגזרתו מן חש, שטעמו מהירות התשובה אצל השאלה באורים ותומים כו'", הרי דהמשפט הוא עיקר גופו של חושן. וי"ל דהיא גם שיטת אביו הרמב"ם.

ול'הוסיף עוד, די"ל דרש"י אזיל לשיטת' גם בפירושו ליומא ה, ב גבי "מלתא דלא כתיבא בהאי ענינא (דמילואים) מנ"ל (שמעכבים בימי המילואים)", ופירש דהכוונה היא לנתינת א"ת בחושן שלא נזכרה בפ' המילואים גבי "זה הדבר אשר תעשה גו'" (ואעפ"כ אשכחן בפ' צו דבעת המילואים נתנו על החושן את הא"ת),

ונראה דיסוד החולקים על הרמב"ם הוא משום שהוא נגד משמעות הסוגיא דיומא שם, דדוקא גבי חסרון אש המערכה דבית שני אמרו "אין מיהוה הוה סיוע לא מסייעא", אבל בנוגע לשאר הדברים שנחסרו משמע יותר דכוונת הש"ס שלא היו כלל.

אבל הרמב"ם הוכרח לנקוט דלא כן. ובהקדים דכבר כתב הכס"מ בהל' ביהב"ח דבאמת יסוד הפלוגתא הוא ד"מה שכתב . . הראב"ד שאינו מחשבון הבגדים טעמו שהוא קורא אורים ותומים לשם המפורש שהיו נותנין בין כפלי החשן, כדכתיב ונתת אל החשן את האורים ואת התומים, ורבינו קורא פה אורים ותומים לחשן בדרך השאלה" (ועיי"ע בבאר שבע סוטה מח ע"א ובמרכבת המשנה על הרמב"ם הל' ביהב"ח שם. הכתב והקבלה תצוה כח, ל).

פירוש, דהראב"ד ודעימי סברי כשיטת רש"י על התורה שם (וכ"ה ברמב"ן) שכתב "את האורים ואת התומים - הוא כתב שם המפורש שהי' נותנו בתוך כפלי החשן שעל ידו הוא מאיר דבריו ומתמם את דבריו" (וכ"כ בפירושו לש"ס יומא עג ע"א), ועלה קאמר התם "ובמקדש שני הי' החשן שאי אפשר לכהן גדול להיות מחוסר בגדים, אבל אותו השם לא הי' בתוכו". וזהו שמוסיף רש"י שם עוד "ועל שם אותו הכתב הוא קרוי משפט, שנאמר ושאל לו במשפט האורים" רוצה לומר, כי חסרון האו"ת אינו נוגע לעצם החשן כ"א לענין ה"משפט", ולכן אין הכה"ג מחוסר בגדים בהעדרם.

אולם הרמב"ם נתכוון כאן לסבור שאבני החשן גופיהו הם הם האו"ת, והוא כשיטת הגאונים (רה"ג ורש"ג ורנ"ג - הובאו

באוצר הגאונים ברכות ד, א. וכן פירש ר"א בן הרמב"ם על הכתובים שם כח, ל ומסתברא דאזל בשיטת אביו. וראה עוד מקורות בתורה שלמה על הכתובים שם), והכי מוכח בשיטת הרמב"ם מדלא הזכיר בפ"ט מהל' כלי המקדש, בענין עשיית בגדי כהונה, את האו"ת גם לא מנתינתן בחשן, וכן מוכח בפיה"מ סוטה פ"ט מ"ב "ושמיר נחש חופר אבנים וכו פתחו אורים ותומים". ומעתה מחזור היטב דלדידי' דהרמב"ם מוכרח לפרש כוונת הש"ס שהאו"ת היו בבית שני ורק שלא היו נשאלין בהם, כי אבני החושן מוכרחים למנין בגדים.

ובדבר הקושיא על דעת הרמב"ם והתוס' ממשמעות הסוגיא דיומא, דרק אש המערכה היתה שם כלל משא"כ שאר דברים חסרו ממש, י"ל בכמה אופנים. חדא י"ל דלדידיהו לאחרי שהוכרח הש"ס לפרש גבי המערכה ד"חסרון" האש לאו היינו חסרון ממש, מחמת הקושיא והסתירה מהא דר"ח סגן הכהנים העיד שראה אש המערכה, שוב נתברר דמש"כ בברייתא שנחסרו הדברים לאו דוקא כפשוטו (והרי כל הדברים בדיבור אחד נאמרו בברייתא).

אי נמי י"ל שבנוגע לאו"ת מעיקרא אין תמי' כלל לפרש כוונת הברייתא שהאו"ת עצמם היו ורק שלא היו נשאלין בהן, ולהכי באמת גם המקשה ודאי כבר פירש כן גבי או"ת, ודוקא בנוגע לאש שזהו היפך טבע האש ש"סיוע לא מסייעא" אף שנמצאת - אין לחדש כן אלא מחמת הכרח הקושיא, והוא חידוש התרצן מחמת קושיית המקשן.

וי"ל ביסוד הפלוגתא הנ"ל בין רש"י לרמב"ם, דרש"י אזיל כדרכו ע"פ פשטות הכתוב, ובפשוטו של מקרא מוכח יותר

**גדר טבילת כלים -
"להכשירן מן האיסור"**

כל דבר אשר יבוא באש תעבירו באש וטהר אך במי נדה יתחטא צריכין הכלים ניעול לטהר מן האיסור וחיטוי לטהר מן הטומאה. ורבתינו דרשו, מכאן שאף להכשירן מן האיסור הטעין טבילה לכלי מתכות כו' (לא, כג. רש"י)

צריך ביאור לשון רש"י שטבילת כלים היא "להכשירן מן האיסור", דלכאורה דיני טבילת כלים אין להם שייכות לבליעת איסור, שהרי גם כלים חדשים שאין בהם בליעת איסור מחוייבים בטבילה (ע"ז עה, ב).

ויש לבאר זה ע"פ דיוק לשון רש"י "להכשירן מן האיסור", ולא כלשונו גבי הגעלת כלים "לטהרם מן האיסור":

"הכשרה" היא מלשון הכנה (כמו "הכשר מצוה"). והיינו, שגדר טבילת כלים אינו לטהר את הכלי מן האיסור, היינו להסיר את האיסור שיש בו בפועל, שהרי זה נעשה ע"י הגעלה, כי אם הטבילה היא להכשיר את הכלי, היינו להכינו שיהי' הישראל מותר להשתמש בו. וזהו פירוש "להכשירן מן האיסור", שתמורת זה שבהיותו אצל הנכרי הי' הכלי מוכן ומוכשר להשתמש בו בדבר איסור, הרי ע"י הטבילה מעבירים ממנו הכשרה זו, ומכשירים ומכינים אותו לשימוש של היתר.

ולכן כל כלי שהי' ברשות הגוי, אפי' אם לא נשתמש בו בדבר איסור בפועל, מ"מ, מכיון שהי' מוכשר ומוכן להשתמש בו איסור, צריך טבילה כדי להכשירו "מן האיסור" ולהכינו להשתמשות הישראל.

**"כאן ישנונו, כאן הוקרנו, כאן
חששת את ראשך" - בנמשל**

אלה מסעי מישל למלך שהי' בנו חולה, וחוליו למקום רחוק לרפואה, כיון שהיו חורין התחיל אביו מנה כל המסעות, אמר לו, כאן ישנונו, כאן הוקרנו, כאן חששת את ראשך וכו' (לג, א. רש"י).

יש לומר שג' דוגמאות אלו מכוונות בדקדוק כנגד ג' המסעות הראשונים מאריך מצרים לים סוף:

המסע הראשון, מרעמסס סכותה, נקרא "כאן ישנונו", כי סוכות אכן הי' המקום הראשון שבו לנו בני ישראל אחר יציאתם ממצרים, שהרי באו לשם ביום הראשון ליציאתם ונסעו משם רק למחרתו (רש"י בשלה יג, כ).

במסע השני, מסוכות לאיתם (ראה פרשתנו לג, ו. בשלה יג, כא), נתחדשו ענני הכבוד (תיב"ע בא יב, לו) שענינים "לצל לבל יכה בהם שרב ושמש" (לשון שו"ע אדמו"ר הזקן או"ח סי' תרכ"ה), וזהו "כאן הוקרנו", שע"י ענני הכבוד נתקררו מחום השמש.

ובמסע לים סוף, כשטענו ישראל נגד משה רבינו "טוב לנו עבוד את מצרים ממותנו במדבר" (בשלה יד, יב) - הרי זה בחי' "חששת את ראשך", היינו שטענו טענה שכלית שלא כדין.

הבור מרפס
לעילוי נשמת
הרה"ח ר' יהודה לייב ב"ר
מרדכי אברהם ישעי
ע"ה נרנר
מבור ביק אויבר ז"ע
נלב"ע י"ד ניסן התשפ"ב
הנצבה

הגורל בתורה ובארץ ישראל

מדוע נחלקה הארץ גם על פי היגיון וגם בטורל? / התורה היא ירושתו של יהודי, קניינו או מתנה הניתנת לו? / מדוע ה' משה רבינו שוכח את תלמודו עד שנתן לו השי"ת מתנה? / ואיך מקבלים את הדרגה הנעלית ביותר בתורה? / שלוש דרגות בשייכות התורה לבני ישראל

בשני אופנים נחלקה ארץ ישראל לבני ישראל: בחלוקה שכלית והגיונית, וגם על פי גורל שלמעלה מטעם ודעת.

מחד, מצווה התורה בפרשתנו: "לרב תרכו את נחלתו ולמעט תמעט את נחלתו" (לג, נד), שהיא חלוקה מסודרת והגיונית. ההיגיון שבחלוקה זו מתבטא גם במאמר חז"ל (הובא ברש"י פינחס כו, נד) "לא נחלקה הארץ במידה, לפי שיש גבול משובח מחברו, אלא בשומא, בית כור רע כנגד בית סאה טוב, הכל לפי הדמים".

ומאידך, נצטוו בני ישראל "והתנחלתם את הארץ בגורל" (שם), וחלוקה על פי הגורל היא חלוקה שלא על פי שכל, אלא על פי גזירת הגורל שלמעלה מן השכל.

ומכיוון שמצינו כאן דבר והיפוכו, חלוקה הגיונית יחד עם חלוקה שלמעלה מן הדעת, שומה לבאר היטב מהות עניין ירושת הארץ ברוחניות, ואזי יתברר כיצד צריכים לשני עניינים אלו: תחילה לחלוקה שכלית והגיונית, ואחר כך לנחלת הארץ על פי גזירת הגורל שבאה מלמעלה.

ירושה, קניין, או מתנה?

ככדי להבין את מהות ומעלת הגורל, יש להקדים תחילה ולבאר מה שמצינו שלוש לשונות גבי בעלות בני ישראל על התורה הקדושה:

- א. "ירושה", כמו שנאמר "תורה ציווה לנו משה מורשה קהלת יעקב" (ברכה לג, ד).
- ב. "מכר", כמו שאמרו חז"ל "אמר הקב"ה לישראל מכרתי לכם תורת" (שמות רבה פ"ג, א. וראה ברכות ה, א). ג. "מתנה", כדאיתא בברכות (ה, א) "ג' מתנות טובות נתן הקב"ה לישראל . . תורה". וכן אומרים גם בנוסח תפילת חג השבועות "זמן מתן תורתנו".

כל אחת משלוש לשונות אלו מורה על אופן אחר של קבלת התורה:

הבור מרפס
לעילוי נשמת
הרב שמעון ב"ר כנחם
שמואל רוד הלוי ע"ה
וימשק
נפטר כ' כסלו התשפ"ב

פלוגת הרמב"ם והראב"ד גבי או"ת בבית שני

יבאר יסודות פלוגת הרמב"ם ורדעימי' עם רש"י והראב"ד ורדעימי' אם נחסרו לנמרי בבית שני או שרק לא היו נשאלין בהם, ויסיק דרש"י והרמב"ם אולי בזה לשיטתייהו בכ"מ

כתב* הרמב"ם בריש פ"ד מהל' בית הבחירה וז"ל "ואף אורים ותומים שהיו בבית שני לא היו משיבין ברוח הקודש ולא היו נשאלין בהן שנאמר (עזרא ב, סג) עד עמוד כהן לאורים ותומים, ולא היו עושין אותן אלא להשלים שמונה בגדים לכהן גדול כדי שלא יהא מחוסר בגדים". וכעין זה נמי בהל' כלי המקדש פ"י ה"י "עשו בבית שני אורים ותומים כדי להשלים שמנה בגדים, ואע"פ שלא היו נשאלין בהן. ומפני מה לא היו שואלין

(* הערת המו"ל: כבר נודע בשערים, ספר "הל' בית הבחירה להרמב"ם עם חידושים וביאורים" בו לוקטו חידושו וביאוריו של רבינו בהלכות בית הבחירה להרמב"ם.

מרגלא בפומי' דרבינו, אשר לימוד הלכות הבית בימים אלו של בין המצרים - בהם חרב הבית - הוא סגולה והכנה לגאולה. ויתירה מזו: לימוד הלכות בנין הבית הרי הם כבנין הבית עצמו. וכמאמר המדרש (תנחומא צו, יד): "אמר יחזקאל לפני הקב"ה: רבש"ע עד עכשיו אנו נתונים בגולה בארץ שונאינו ואתה אומר לי לילך ולהודיע לישראל צורת הבית וכתוב אותה לעיניהם וישמרו את כל צורותיו ואת כל חוקותיו, וכי יוכלין הן לעשות? הניח להם עד שיעלו מן הגולה ואח"כ אני הולך ואומר להם. א"ל הקב"ה ליחזקאל: ובשכיל שבני נתונין בגולה יהא בנין ביתי בטל? ו" - והיינו ש"ע"י לימוד הלכות בנין הבית ה"ז פועל שאין "בנין ביתי בטל" (וראה ב"פתיחה" לספר הנ"ל ביאור ענין זה באריכות). וע"ד "כל העוסק בתורת עולה כאילו הקריב עולה" ו"נשלמה פרים שפתינו".

אשר לכן הבאנו בקובץ זה ביאור הלכה בהל' בית הבחירה להרמב"ם, מתוך א' הסימנים שבספר הנ"ל.

בהן מפני שלא היתה שם רוח הקודש וכל כהן שאינו מדבר ברוח הקודש ואין שכינה שורה עליו אין נשאלין בו" (עיי' יומא עג:).

היינו דלדידי' הא דאמרו ביומא כא: דאורים ותומים הם מה' דברים שנחסרו בבית שני, לאו היינו שנחסרו ממש, אלא שלא היו משיבין, כי עדיין היו זקוקים להם להשלים הבגדים. וכ"כ התוס' ביומא שם ד"ה או"ת (ובכס"מ בהל' כלי המקדש הראה לו מקור, ד"ה הכי משמע מדאמרין בפ"ק דקידושין (דף ל"א) דבימי בית שני בקשו חכמים אבנים לאפור" והוסיף דכן נקט הסמ"ג).

והראב"ד בהל' ביהב"ח שם השיג וז"ל: "וחיסור בגדים שאמר אינו כלום, שאינו מחשבון הבגדים". והכי נקט גם רש"י בפירושו עה"ת (עה"פ "ונתת אל חשן המשפט את האורים ואת התומים גו"), דכתב להדיא שם שהאו"ת לא היו בבית שני, ואינו חסרון בבגדים (משא"כ החושן גופא), ויובאו דבריו להלן. ועיי"ע רשב"ם ב"ב קלג: ד"ה לגזבר, ובראב"ע עה"ת אחרי טז, ד.

מדוע נזכרו פרטי מיתת
אהרן דוקא בפרשת מסעי?

ויעל אהרן הכהן ג' וימת שם
(לג, לח)

ידועים דברי השל"ה הקדוש: "בוודאי גלגול המועדים של כל השנה כו', הן מועדי דרבנן או תעניות וט' באב, בכולן יש שייכות לאותן הפרשיות שחלות בהן" (הלך תושב"כ ר"פ וישב). ויתירה מזו כתב אדמו"ר הצמח צדק נ"ע, שפרשת נצבים "נכתבה בענין שתהיה נקראת לפני ר"ה" (אור התורה דברים ח"ג ר"פ נצבים), היינו שלא זו בלבד שיש לפרשה שייכות לזמן קריאתה בתורה, אלא שנכתבה מלכתחילה באופן שיתאים לזמן קריאתה.

ויש לומר שבפרשתנו מצינו דוגמא בולטת לענין זה:

מיתת אהרן מוזכרת בכתוב לראשונה בפרשת חוקת, ובפרשתנו הובאה אגב מסעות בני ישראל. ואעפ"כ, בפרשתנו נכתבו כמה וכמה פרטים שלא נכתבו בפרשת חוקת: א. אופן הסתלקות אהרן - "על פי ה'", "שמת בנשיקה" (רש"י כאן). ב. זמן הסתלקותו - "בשנת הארבעים ג' בחודש החמישי באחד לחודש". ג. שנות חיי אהרן - "בן שלש ועשרים ומאת שנה במותו".

ויש לומר הטעם לזה ע"פ הנ"ל, שפרטים אלו נכתבו בתורה בפרשתנו דוקא, כי זמן קריאתה הוא בסמיכות לר"ח אב - "בחודש החמישי באחד בחודש", יום הסתלקות אהרן הכהן.

מה לכהן הגדול
ולרוצח בשגה?

וישב כה עד מות הכהן הגדול
(לה, כה)

יש ללמוד מדין זה הוראה נפלאה:

כהן גדול הוא בעל הדרגה הכי נעלית בבני ישראל (ראה דה"י א כג, ג), ואילו מכה נפש בשגגה הוא בעל הדרגה הפחותה ביותר בין בני ישראל (מאלו הנשארים בחיים, למעט מכה נפש במזיד שעונשו מיתה וגברא קטילא הוא). שלכן רק בו מצינו עונש גלות, וכמו שכתב החינוך (מצוה תי) שגלות שקולה כמעט כצער מיתה.

ותלה הכתוב כפרת מכה נפש במות הכהן הגדול, ללמדנו ששני קצוות אלו תלויים זה בזה, כי זהו ענינו של הכהן הגדול - שהוא אוהב ישראל, גם את הפחותים שבהם. וכמו שמצינו באהרן כהן גדול, שהי' "אוהב את הבריות" (אבות פ"א מ"ב), וכמו שפירש רבינו הזקן בתניא (פרק לב) ש"בריות" הם "הרחוקים מתורת ה' ועבודתו שלכן נקראים בשם בריות בעלמא", ואף אותם אוהב אהרן הכהן ו"מקרבן לתורה".

לקראת שבת

א. ירושה

כאשר אדם יורש דבר מה, הרי זה מורה על שייכותו וקרבתו למוריש הירושה. כל יהודי הוא חלק מ"קהלת יעקב", והיותו חלק מעמו של הקב"ה גורם לו "לרשת" את התורה. וכידוע (מגלה עמוקות אופן קפו) ש"ישראל" הוא ר"ת "יש ששים רבוא אותיות לתורה", והיינו שלכל יהודי יש אות בתורה ששייכת לנשמתו במיוחד.

וכשם שבירושה אין היורש זקוק לכישרונות ומעלות מיוחדים, ואפילו "תינוק בן יום אחד . . . נוחל" (נדה מג, ב) מצד עצם שייכותו למוריש, כך גם "ירושת" התורה, היא לכל אחד ואחד מישראל ללא יוצא מן הכלל, מבלי הבט על מצבו הרוחני ודרגתו בעבודת ה'. ולכן נפסק להלכה (רמב"ם הל' ת"ת פ"א ה"ח) ש"כל איש מישראל חייב בתלמוד תורה", מבלי הבט על מצבו הגשמי והרוחני.

ב. מכר

מכר אינו דומה לירושה. היורש מקבל את הירושה רק מחמת שייכותו אל היורש, ואינו צריך לעשות מאומה עבור כך, ולעומת זאת, הקונה משלם למוכר תמורת החפץ הנקנה.

וכך גם בקניין התורה: אין מדובר כאן על עצם ירושת התורה, אלא על דרגה נעלית יותר, שבה האדם מבין ומשיג את התורה, ועבור קניין זה יש לשלם. יהודי "משלם" בכך שהוא עמל ומתייגע בלימוד התורה, ועל ידי זה הוא קונה את הבנת התורה הקדושה בשכלו. על כך אמרו חז"ל "לא יגעת ומצאת אל תאמין" (מגילה ו, ב), ו"התקן עצמך ללמוד תורה שאינה ירושה לך" (אבות פ"ב מ"ב), כי חלק זה של השגת התורה בא רק על ידי "תשלום" של עמל ויגיעה בלימוד.

בירושת התורה שווים כל ישראל, כאמור למעלה, אך בקניין התורה והבנתה ישנם חילוקי מדרגות, מכיוון ש"אין דיעותיהן שוות" (ראה סנהדרין לח, א), והדבר משתנה לפי טיב הכשרונות ומידת היגיעה בלימוד.

ג. מתנה

בשתי הדרגות האמורות, "ירושה" ו"מכר", יש ליורש ולקונה זכות לקבל את החפץ: בירושה - מכיוון שהוא קרובו של מוריש החפץ, ובמכר - מחמת ששילם תמורת הדבר הנמכר. לעומת זאת במתנה, אפשר שלא תהי' למקבל שום שייכות לחפץ, ובכל זאת תינתן לו המתנה, מצד חסדו וטובו של הנותן.

ועל דרך זה הוא בקבלת התורה על ידי בני ישראל:

ב"ירושה" באה התורה אל האדם משום שהוא קשור אל התורה, וגם ב"מכר" הרי התורה חודרת בשכל האדם מכיוון שהתייגע להבינה בשכלו. אך בדרגת "מתנה" שבתורה, מקבל האדם דרגות בתורה שלא התייגע עליהן וגם אינו מסוגל להגיע אליהן, ואינו משיגן אלא מצד טובו וחסדו של השי"ת נותן התורה.

וממוצא דבר אתה למד, שישנו הפרש מהותי בין דרגת התורה שהאדם משיג ב"ירושה" וב"מכר" לעומת דרגת התורה שהאדם משיג בכחינת "מתנה":

ב"ירושה" מקבל האדם את התורה לפי שהוא שייך אלי', וממילא דרגת התורה שמקבל מדודה ומוגבלת, שהלא הוא בעצמו נברא מוגבל. גם ב"מכר" מקבל האדם דרגה בתורה שמוגבלת ומצומצמת לפי טיב כשרונותיו ואופן יגיעתו בתורה.

לעומת זאת ב"מתנה", הרי אין האדם מקבל דרגה זו מצד עבודתו ומציאותו, אלא במתנה מצד חסד השי"ת אליו, וממילא הוא מקבל חלק נעלה ביותר בתורה, שאין לו אפשרות להגיע אליו מצד מהותו ומצד עבודתו ויגיעתו. דרגה כזו, שאין הנברא יכול להשיגה, ויכולה להתגלות לאדם רק כמתנה מלמעלה.

"עביד נייחא" להשי"ת

על אף האמור למעלה, שדרגת "מתנה" שבתורה ניתנת מלמעלה, ואינה יכולה להיות מושגת על ידי עבודת האדם, מכל מקום בכדי שתינתן לאדם המתנה שבתורה, עליו לעמול ולהתייגע הרבה:

כלל הוא בנוגע למתנה "אי לאו דעביד לי' נייחא לנפשי' לא הוה יהיב לי'" (ראה מגילה כו, ב ועוד). אמנם אין המקבל נותן תמורה למתנה, והנותן נותנה רק מצד טובו וחסדו, אך מכל מקום הא גופא שהנותן קרוב בדעתו אל המקבל ורוצה להטות עמו חסד וליתן לו מתנה, הוא משום שהמקבל גרם לו קורת רוח.

ואף שנחת רוח זו אינה תמורה ראוי' ומספקת למתנה, והיא ניתנת מחסד הנותן בלבד, מכל מקום הקורת רוח גרמה לנפש הנותן שתהי' נוטה אל המקבל, ואזי שייך שיטה אליו חסד ויתן לו מתנה.

וכן הוא בנוגע לדרגת המתנה שבתורה, שהיא דרגה בתורה כפי שנמצאת אצל הבורא בלבד, ואין הנברא יכול להשיגה על ידי עבודתו, ועל כן היא ניתנת מלמעלה בתורת מתנה בטובו וחסדו של השי"ת;

אך יחד עם זאת, אין מתנה זו ניתנת אלא אם גם עמל האדם והתייגע, ו"עביד נייחא" להשי"ת, והגיע לשלימות העבודה שהנברא מסוגל להגיע אלי', ואז נותנים לו מלמעלה במתנת חנינם את חלק ה"מתנה" שבתורה שאינו יכול להשיגו בכוחות עצמו.

בחינה זו האחרונה, עניין ה"מתנה" שבתורה, היא דוגמת ענין "גורל":

כשם שהמתנה אינה תלוי' בדעת המקבל, והיא באה רק מצד טובו וחסדו של הנותן, כך גם הגורל אינו תלוי בדעת האדם מטיל הגורל, כי אם מה' יפול הגורל, והגורל הוא למעלה משכל האדם.

וכן איתא בתשובות הגאונים (קושטא, של"ה. ירושלים, תש"כ - ס"ו. ס. וילנא תרמ"ה ס"ו נז) גבי דין ירושה: "ואם אין חלקו מבורר, מפילין גורלות, ובכל מקום שיפול הגורל יטלנו, ואין רשות לאדם מישראל לעבור על הגורל, שאין הגורל אלא מפי שמים, שנאמר על פי הגורל תחלק הארץ, והעובר על הגורל כעובר על עשרת הדברות" (וראה במקור הדברים שמבאר את השייכות המיוחדת דגורל לעשרת הדברות דייקא).

ולכן חלק ה"מתנה" שבתורה שבא לאדם מלמעלה, שלא בתמורה לעבודתו, נקרא גם כן חלק ה"גורל" שבתורה.

כאמור, חלק המתנה שבתורה בא מלמעלה דווקא לאחר שהגיע האדם לשלימות עבודתו שיכול להגיע אלי', כשם שהמתנה ניתנת דווקא על ידי שהמקבל גרם לנותן נחת רוח. וגם עניין זה, שגילוי הדבר שלמעלה מן השכל הוא דווקא על ידי שלימות עבודת האדם, מוצאים אנו בגורל:

איתא בשו"ת חוות יאיר (סי' סא) גבי עריכת גורלות: "שקרוב הדבר, שאם הגורל כהוגן ידבק בו השגחה עליונה. . . מה שאין כן אם הגורל מקולקל, אין מבוא לומר שמי שזכה מאת ה' הייתה זאת". ומובן, שאמנם גורל הוא ענין שלמעלה מן השכל, אך אין הוא בא אלא על ידי שנעשה מצד האדם "כהוגן", ורק אז נעשה מסוגל שתתגלה על ידו ההשגחה העליונה שלמעלה מן השכל.

ה"מתנה טובה" שבארץ ישראל

כשם שהדרגה העליונה בתורה היא בבחינת "מתנה" לאדם הלומד, כך הוא גם בנוגע לארץ ישראל:

עניינה של ארץ ישראל הוא שבה מאיר גילוי השכינה תמיד. על ארץ ישראל נאמר "תמיד עיני ה' אלקיך בה מרשית השנה ועד אחרית שנה" (עקב יא, יב), בחוצה לארץ ישנם העלמים והסתרים על אור ה', אך בארץ ישראל מאיר אור הקדושה בגלוי (ראה ספר המאמרים תרנ"ז עמ' נח-ס).

ענין זה, שבעולם הזה יהי' מקום שבו יאיר אור הקדושה בגילוי, אין האדם יכול להשיגו בכוחות עצמו. העולם הזה הגשמי נברא באופן שהוא גשמי וחומרי ומעלים על אור ה', ואי אפשר לאדם בכוחו העצמי לגלות את אור השכינה בתוך העולם.

ועל כן, ארץ ישראל והגילויים הנעלים שבה היא בבחינת "מתנה", גילוי אלוקי הבא מלמעלה בטובו ובחסדו של השי"ת, ולא כתמורה לעבודת האדם. וכפי שאמרו חז"ל (ברכות ה, א), ש"ארץ ישראל" היא אחת מ"ג' מתנות טובות שנתן הקב"ה לישראל".

ולכן חלוקת הארץ לבני ישראל הייתה על ידי הגורל דייקא, כי העבודה הרוחנית בארץ ישראל היא למעלה מטעם ודעת, ולמעלה מהשגת ויכולת האדם המוגבל; וגם הגורל הוא חלוקה שלא על פי טעם ודעת, אלא מה' יפול הגורל, על פי ההשגחה העליונה.

והנה, כשם שנתבאר למעלה שאי אפשר לבוא לדרגת התורה שבבחינת מתנה וגורל, אלא על ידי הקדמת שלימות לימוד האדם לפי כוחותיו המוגבלים, כמו כן הוא גם בנוגע לארץ ישראל, שההכנה לחלוקת הארץ על פי ה"גורל" היא דווקא על ידי שלימות עבודת האדם בכח עצמו, ורק אז יקבל את מה שבא בדרך גורל ומתנה.

ולכן, בציווי על חלוקת הארץ נאמר תחילה "לרב תרבה. . . ולמעט תמעט", להכין הכל על פי טעם ודעת והשגת האדם המוגבל, ורק אז נעשתה חלוקת ארץ ישראל שעל פי הגורל, ה"השגחה העליונה" של הקב"ה שנתגלתה בעולם הזה הגשמי והחומרי.